

PETŐFI TÖREKVÉSEI EGY IRÓI TÁRSULAT ALAPÍTÁSÁRA.

A tízek társulata.¹⁾

Petőfi Sándor Szeberényi Lajoshoz írt levelei egyike alá így írta a nevét: „(jelenleg) Petrovics Sándor tanuló, (hajdan) Rónai színész, (jövőben) Sió színész és literator.“²⁾ E levél 1842 július 7-én Páparól költ s világosan kitűnik belőle Petőfi jövő szándéka. Egyszerre tehát színész és literator akar lenni. E két pálya teljesen összefér. Petőfi életének ez időpontja tehát azért nagyon fontos, mert ifjúkori hányatásai közt lelkében a határozottabb célok ekkor mérülnek fel. Nem lévén szándékom Petőfinek ez időből életrajzát adni, csupán egy pár általános észrevételt teszek. Petőfi Sándor életében az u. n. hányatások időszaka 1838-tól, azaz selmeczi tanulói idejétől, 1844 júliusáig tart, tehát addig, mikor a Nemzeti kör versei I. kötetét kiadja és ő Pesten telepedik meg, mint a Pesti Divatlap segédszerkesztője. E néhány évi időből kiválóan két jellemző vonás emelkedik ki. Az egyik az, hogy midőn Petőfi 1839 elején elhagyja Selmeczet s kalandos életpályát kezd, vágyai majdnem öntudatlanok egészen addig, míg a katonaságtól ki nem szabadul s nem megy Páparára, mi 1841 márciusában történik. Ekkor ő maga mondta Orlaynak: „Nekem nincs célom . . .“³⁾ E pár év tehát, mondhatnók, az ötletszerű elhatározások vagy maga-elszánás időszaka. A másik jellemző vonás, hogy ez időtől fogva céljai már határozottabban lépnek előtérbe. Mint említők, színész és literator

¹⁾ Petőfi utóbb még egy második irói társulat alakítását is tervezte az Életképek mellett 1847 II. felében, azonban e fejtegetésünk erre nem terjeszkedik ki.

²⁾ *Petőfi S. Vegyes művei.* III. k. 274 l

³⁾ Adatok Petőfi életéhez Budapest. Szemle. XIX. köt. 13 l.

akar lenni. Ez utóbbi pályára azzal törekedett, hogy először életében, összeírta visszatérte után szerzett költeményeit, majd újra el-tépte a már kész füzetet s megint összeválogatva a jobbakat, kiadá-sukra gondolt.⁴⁾ A második célja, hogy színész legyen, abban nyil-vánul, hogy belsejében e pár év alatt folytonos harcz van: habozik, hogy hol mindennel szakítva színészsze legyen, hol pedig, hogy szü-lői óhajának megfelelően, végezze az iskolákat s kenyér-pályára igye-kezzék. Valahányszor 1841-től fogva a rendes életpályáról letér, mindig a színészetért teszi. E belső küzdelem tart 1844 közepéig, midőn mint említém, a Nemzeti kör ez év tavaszán versei I. köte-tét kiadásra elfogadja s ő jul. 1-től a Pesti Divatlap segédszerkesz-tője lesz. Azonban egyelőre még nem hagy fel színészi terveivel. Maga megmondja ezt Búcsu a színészettől cz. költeményében, s így mintegy e hajlama utójátéka volt, hogy 1844 okt. 12-én még egy-szer fellép Gémesi szerepében az Egressy Gábor jutalomjátékán s pedig egyenesen azzal a kijelentéssel: „ha sikerül: színész mara-dok; ha nem: akkor Thaliától örökre búcsut veszek.”⁵⁾ E kísérlet nem sikerült s Petőfinél a színészet helyét, mely addig összes idea-lismusát foglalkoztatta, az irodalom, a költészet foglalta el.

Petőfi mint segédszerkesztő, 1844 jul. 1-től 1845 márcz. 31-ig foglalkozott a Pesti Divatlapnál. Ez idő alatt egészen 1845 január közepéig Vahot Imrénél lakott Pesten a Magyar-utczában, ezután Vachott Sándorékhoz költözött abba a szobácskába, melyben Csapó Etelke meghalt;⁶⁾ a Pesti Divatlapot pedig nyomták Budán „a magy. kir. egyetem betűivel.” Oda kellett Petőfinek naponként feljárni a sajtóhibák kijavítása s egyéb teendőik végett.

Ily munka mellett kell még inkább csodálnunk azt a bá-mulatos termékenységet s egyszersmind szorgalmat, melyet Petőfi úgy költői művek szerzésében mint tanulmányai terén kifejtett. Ekkor írja A helység kalapácsát, (megjelent 1844 okt. 27-re); János vitéz-t, (megjelent 1845 márcz. 2-án); a Cipruslombokat, (megjelentek 1845 márcz. 20-ra), s már készen volt a Versek II. fülete is.⁷⁾

⁴⁾ Adatok Petőfi életéhez Budapest. Szemle. XIX. köt. 18 l.

⁵⁾ Magyar színházi lap (szerk. Egressy Gy.) 1860. 428 l.

⁶⁾ L. Vachott S-né: Emlékiratok I. 349—50.

⁷⁾ L. ezek külső történetéhez az összes adatokat Pet. Muz. 1888. I. 21—28 l.

Tanulmányai ép oly kiterjedtek voltak; de ezek rajzát most mellőzöm. E mellett megismerkedett a budapesti irodalmi élettel és viszonyokkal; öntudatára jutott saját tehetségének, valamint annak is, hogy az akkori, kivált rhetorikai irányú költészettel az övé elentétben áll; de az övé a jobb, nemesebb, nagyobb, magyarosabb és hogy népies, mely akkor divatos jelszó volt költészetben és politikában. Ez iránynak általában is hódolt a Pesti Divatlap, a menyinyiben zamatos magyarosságra, eredetiességre törekedett s a magyar középosztálynak kívánt közlönye lenni. Azonban a költészetben a népies iránynak, mint elvnek apostolául Petőfi magát tekintette. Petőfinak ez az öntudata kivált akkor lesz teljessé, midőn 1845 ápr. 1-től jun. 10-ig tartott felső-magyarországi útjáról visszatér s biztos meggyőződést nyer arról, hogy költészete egyetemes visszhangra lelt s hogy ő Magyarország legnépszerűbb költője. Ekkor már irodalmi vezérségre gondol annak az elvnek nevében, melynek költészete kifejezője volt s az ifju írók szövetkezését tervezi, melynek jelszava a népiesség lenne.

Ehhez járult egy másik körülmény is. Az akkori ifjabb írói nemzedék három divatlapba írt és írhatott főkép: a Honderűbe, Életképekbe és a Pesti Divatlapba. A Honderű azonban affektált, előkelőséget negélyző, főurias iránya miatt és mert a költésben is kivált az üres rhetorikát pártolta, nem volt kedvelt. Petőfi is még 1844 folytán megszűnt bele írni s ezóta nyílt ellenségeskedés tört ki köztök. Maradt tehát az Életképek és a P. Divatlap. Azonban Petőfi 1845 ápr. 1-től kizáróan a Pesti Divatlaphoz kötötte magát, legalább költeményeire nézve s a szerkesztő nem is mulasztotta el hirdetni, hogy szerencsés vala „Petőfit (a verskölteményekben) az uj évnegyedtől kezdve lapja kizárólagos” dolgozótársául megnyerni⁸⁾ és hogy „a közkedveltségű költő Petőfi lantja a három divatlap közt egyedül a Pesti Divatlapban fog zengeni, még pedig minden szám hozand tőle egy-egy vig vagy komoly költeményt.”⁹⁾ E körülmény pedig Petőfi ellenségévé tette az Életképeket is, melynek Hirlapi méhe t. i. Garay János és Hirlapi öre t. i. Vas Andor (Kelmenffy László¹⁰⁾) nem szűnt

⁸⁾ Pesti Div. 1845. 308 l. márcz. 6.

⁹⁾ U. ott 377 l. márcz. 23.

¹⁰⁾ Valédi nevén Hazucha Ferencz.

meg Petőfit vagy mellőzni vagy megróni, mikor csak tehetette,¹¹⁾ bárha Petőfi ott adta ki az „Uti jegyzetek“-et.¹²⁾

Azonban, mire eltelik az 1845 év, Petőfi összevész Vahot Imrével is s így, bárha kénytelenségből, az 1846 I. felében a Pesti Divatlap mellett maradt, de a visszavonulásra már készülleteket tett; mert hogy bekopogtasson most, a történetek után, az Életképeknél, önérzete nem engedte. Ebből látható, hogy minden népszerűsége, minden törekvései mellett ép úgy ki volt téve ő is a szerkesztők gyámkodásának és kényének, mint a többi fiatal író. E tekintetben csak Frankenburg és Vahot Imre Emlékiratait kell olvasnunk, hogy e gyámkodó modorral egész kellemetlenségében megismerkedjünk; mert nem tudták magoktól megtagadni azt a gyönyört, hogy némi dicsekvő színben, mintegy fontosságuk érzetében, ezt el ne mondják, holott e gyámkodók közül Vahot Imre 2—3 évvel és Frankenburg 11—12 évvel volt idősebb csak például Petőfinél.¹³⁾

Ez okok vezették őt arra, hogy—az irodalom, illetve az ifjú írók, függetlenítésére törekedjék s ez volt a másik jelszó, melyet a tervezett írói szövetség zászlójára tűzött, mert e gyámkodásról kivált az ifjabb íróknak volt bő tapasztalatuk. E fölfogást megerősíti Petőfi Sándornak egyik levele Arany Jánoshoz, 1847 márczius 31-ről, melyben a többek közt így ír:

„Mit kellett olvasnom a Pesti Divatlap-ban!... te kizárólagos dolgozótársá lettél. Szerencsétlen! figyelj. 1845 elején” vagy egy hónapig unszolt engem Vahot Imre mindenképen, hogy ki-rekesztőleg az ő lapjában dolgozzam. Végre beleegyeztem kérésébe s írtam neki esztendeig. Ezért a másik két szépirodalmi lap, egyik nyíltan, másik úgy szűr alatt, ellenségem lett, s elkezdtek jobbra-balra csípni, döfni, rúgni, köpni, ki így, ki úgy... a mit bizonynyal nem tesznek, ha nekik is dolgozom. S e bántogatások addig tartottak, míg mind Horváth Lazival mind Frankenburggal rútul összeveszttem, azzal publice, ezzel privatim. Így telt el az esztendő; ekkor Vahotot új alkura szólítom föl, mert addig nyomorúság volt,

¹¹⁾ I. az összes adatokat Pet. muz. 1888. II—IV. füz.

¹²⁾ Életképek 1845. I.

¹³⁾ Vahot I. szül. 1820-ban, Frankenburg 1811-ben.

mit fizetett. Ő azonban, a helyett, hogy most többet adna, azt nyilatkoztatja ki,¹⁴ hogy ezentúl nem fog a Pesti Divatlap minden számában közleni tölem verset, csak minden másodikban, ennél fogva egy versért ugyan valamivel többet, de általában évnegyedenként kevesebbet kaptam, mint az előtt. Hanem azt mondja Vahot, ezután a többi lapokba is írhatok. Merci, Monsieur. Mikor már összeveszttem a többi szerkesztővel, akkor menjek hozzájuk, hogy itt vagyok, uraim, fogadjatok be! s ezt épen az mondja, a ki miatt amazokkal meghasonlottam. De nem szoltam semmit, hanem hallgattam és káromkodtam mint a menydörgés, míg elfeledtem a dolgot. Nem sokára azt nyilatkoztatja Vachot, hogy csak az év közepéig szerkeszt. Jól van, mondok, hát én is csak addig írok lapba, aztán végkép elvonulok a journalistikától. Ezt elmondtam másoknak is, kik azt mondták, hogy szint' azt teszik, s ebből keletkezett a Tizek társasága" sat.¹⁵)

Petőfi leveléből tehát világos, hogy midőn a divatlapokba írással föl akart hagyni, erre őt világosan az a gondolat vezette, hogy magát függetlenné tegye a két divatlap szerkesztőjétől s hogy az ifju írók közt mennyire megvolt általában a gyámkodástól való szabadulás vágya, legjobban bizonyítja az a rokonszenv, melylyel ez az eszme általában fogadtatott s rövid idő alatt 9-en állottak össze, kik elhatározták Petőfi példájának követését. Ha, a mint tény, Petőfi szerződése Vahot Imrével 1845 ápr. 1-sejével kezdődött s egy évre kötelezte magát, akkor e kötelezettsége 1846. ápr. 1-ig tartott volna. De nem így áll a dolog. A szerződés már 1846. jan. 1-től megváltozott s valóban oly formán, mint Petőfi írja. Ugyanis 1846 jun. 25-ig, tehát az I. félévben, megjelent a Pesti Divatlapból 26 szám s ezekben Petőfitől 13 költemény, tehát átlag véve minden második számban egy s ezenkívül egy mutatóványrészlet a „Hóhérekötele“ cz. regényből; míg más részt, bárha írhatott volna pl. az „Életképek“-be, büszkesége nem engedte, hogy oda folyamodjék s így 1846 első felében sem oda, sem máshová nem írt a P. Divatlapot kivéve; mert az „Életképek“-et készakarva hagyta volt oda 1845 ápr. 1-től a Vahottal kötött szerződés szerint s utolsó verse

¹⁴) Arany: Hátrahagy. iratai. III. k. 64 - 65 l

ott az „Egy telem Debreczenben. 1844.“ cz. a márcz. 29-én jelent meg.¹⁵⁾

Ezekből az adatokból világosan látható, hogy Petőfinek elég külső és belső oka volt oly helyzetre törekedni, mely őt írói viszonyaiban függetlenné tegye. Petőfi idézett levelében azt írja, hogy Vahottal való újabb szerződése után „nem sokára“ már kijelentette Vahot azt, hogy ő csak az év t. i. 1846 közepéig szerkeszt lapot, mire Petőfi azt felelte, hogy ő is hát csak addig ír lapba, azután végkép elvonul a journalisticától. Ha e nyilatkozatot az előbbiekkal kapcsolatban tekintjük, világos, hogy Petőfi azért akart visszavonulni, mert ő Vahothoz levén kötve, más divatlap-hoz büszkesége nem engedvén menni, némileg logice volt kényszerítve ez elhatározásra vagyis ez elhatározás tisztán helyzetéből következett.

De Petőfi fenti megjegyzéséből világos az is, hogy a tervezett írói társaság eredetét 1846 kora tavaszára tegyük s valóban ez már márczius elején nem csak meg volt alapulva, hanem 9-en alá is írták azt a szerződést, mely szerint a társaságot megalkották. Természetesen a szövetkezet híre hamar elterjedt. Az első hírt róla az Életképek hozta 1846 márcz 14-én,¹⁶⁾ mely így szól:

— „Fájdalommal hallottuk, ha a kósza hirnek még hitelt lehet adnunk, hogy fiatalabb íróink jobbjai, u. m. Jókay, Tompa, Petőfi, Kaján Ábel, Oberyik, Pálffy, Lisznai, Degré stb. aláírás és becsületszó mellett elhatározzák, miszerint ezentúl egyetlenegy szépliteraturai lapba sem fognak többé dolgozni. Nem akarjuk ezt hinni a szépirodalom, s különösen a szép olvasó hölgyvilág érdekében, mert ha valósulna, ily jeles ifju tehetségek elvonulása e térről érezhető csapásul tekintethetnék. Legyen szabad őket megkérni, nyilatkozzanak e hir valótlanágáról, ez által bennünket tisztelt pályatársainkkal s olvasóinkkal együtt, megnyugtatóndók.“

E napi hírből kitűnik, hogy tehát márcziusban a társaság már meg volt alapulva s az Életképek komoly aggodalommal nyi-

¹⁵⁾ 403 l. 13 szám. Különben Petőfi az Életképekbe azelőtt sem írt sokat. 1845-ben: Bucsú 1844-től. (145 l.) Pál mester. (227 l.) Népdalok I—II. (314 l.) s a már idézett jelentek meg jan.-márcziusig

¹⁶⁾ Irodalmi Ör“, melléklet az „Életképek“-hez. 13 sz. 144 l.

latkozásra hívja fel őket. Az Életképek alapos értesülését pedig bizonyítja az, hogy a 9 író nevét helyesen sorolja fel, csak Bérczy Károly nevét hagyta ki.

Az idézett kis cikk alapján köztudomásúvá lett az ügy. A napi és szépirodalmi lapok azonnal átvették a hírt s különböző megjegyzésekkel közölték.

A Budapesti Híradó¹⁷⁾ márczius 17-én így ír róla: „— Degré, Jókay, Kaján, Lisznyay, Obernyik, Pálffy, Petőfi, Tompa s még néhány fiatal író becsületszó mellett kötelezik magokat, hogy többé egyik divatlap számára sem fognak dolgozni. Mondják, hogy a divatlap szerkesztők csendes kétségbeeséssel küzdenek és sorsukban megnyugosznak. Bár inkább minden tehetséges író valamenynyire divatlapba írna, becsületes díjért, mert ez által mind a közönség, mind az irodalom, mind ők magok is bizonyosan csak nyerni fognának.”

A Jelenkor¹⁸⁾ meg emígy vélekedik márcz. 19-én: „— Pár lap említé, hogy Jókay, Kaján, Pálffy, Tompa, Lisznyay, Petőfi, s még egy pár fiatal író egy éven át teljesen megvonandja munkásságát a szépirodalmi lapoktól. Mi e tervet nem tartjuk veszteségnek, azon hiedelem miatt: hogy benne érettebb gyümölcs csirája lappang; minek megérleléséből sok élvet jövődölünk honi szépeinknek. Addig meg helyettük fiatalabb nemzedék törekszik majd síkra lépni övéikhez hasonló koszorukat aratandó.”

A mint látható, a lapok, bármily röviden szóltak is a 9 író tervéről, mind komolyan vették. A Pesti Hírlap nem szólt róla, mert a ki szólhatott volna, Kaján Ábel (Pákh Albert), egyszersmind tagja volt a társulatnak. Nem így a Honderű; megemlékszik ő is róla márcz. 17-én, de epésen, gúnyosan, lenézőleg. Igaz, legkönnyebben is tehette; mert ő e 9 ifjú író lelépésével alig veszített valamit. Közülök az I. félévben csak Tompa irt két és Lisznyay öt verset; az ő írói legtöbbszörire a magyar irodalom alig ismert alakjaiból teltek ki, a kiválóbbak ritkán irtak bele; tehát csak annál inkább igyekezett a kedvező alkalom megragadására. Tapasztalta,

¹⁷⁾ 1846. 175 l. 344 szám. E cikk nem említi a Bérczy K. nevét.

¹⁸⁾ 1846. 130 l. 22 szám. E pár sor mellőzi Bérczy, Degré és Obernyik nevének fölemlítését.

hogy az ifjú írók többnyire mellőzik, pedig legjobban birt fizetni; s ez, bárhogy titkolta is, bosszantotta, most hát egy kissé hosszasabban önti ki rajtok bosszúságát. A czikk így szól:¹⁹⁾

„Végül egy nagyszerű, iszonyú vést forraló conspiratiót kell még kitrombitálnunk, melyet e napokban sikerült fölfedeznünk, s melyet — nehogy valamikép forradalmi társrészesekül tekintessünk — ezennel kipublikálni sietünk. A lázadás és respective conspiratio a journalisták árva fejei ellen van intézve s célja az egész szépirodalmi journalistikát még a tönknél is tönkrébb silányítani. A lázadók, megsokalva végre azon nemtelen, lovagiatlan, tudatlan s még több másféle atlan es etlen önkénnyel párosult eljárást, melyet a journalistica tanusított, midőn a conspirans urak lángeszét félreismerni, s elmeszüleményeiket minden kivétel nélkül nem magasztalni, sőt olykor az igazat is megmondani, s azokat roszaknak nyilvánítani horribiliter vakmerősködött: összeesküvének és elhatárzák vala, mikép ezentul egy hirlapba sem irnak — hanem elmeszüleményeiket egy általok kezelendő s kiadandó lapban kinyomtat-tatják. Minthogy pedig az ő közremunkálásuk nélkül a magyar journalirodalom fön nem állhat — természetesnél természetesb, hogy mindnyájunknak meg kell buknunk. Világos! Tehát jaj, jaj, és ismét jaj nektek Honderű, Életképek és Divatlap! és mindazoknak, kik e lángeszeket föltétlenül magasztalni elmulasztjátok.“

A Pesti Divatlap nem szólt ugyan semmit; de éppen Petőfi fölnt idézett leveléből olvashatjuk, hogy Vahot Imre meg éppen dühös volt. Mikor leléptek csakugyan, „nekem esik, — mond Petőfi — hogy én milyen komisz frater vagyok, nemcsak hogy magam elpártolok tőle, hanem még dolgozó társaitól is megfosztom, et caetera, s vádol égbekiáltó hálátlansággal, mondván, hogy ő emelt föl engemet a porból, ő tett azzá, a mi vagyok, ő teremtett. (Nem mosolyogsz? nem nevetsz? nem kacagasz? nem röhögsz?) S ezt azon embertől kellett hallanom, ki maga megvallotta, hogy előfizetőinek uagy részét nekem köszönheti, s kinek én mindazon antipathiákat köszönhetem, melyek ellenem támadtak.“

A mint az elmondottak bizonyítják, az ügy, habár tisztán irodalmi volt s akkor a politika mellett bármely irodalmi kérdés, ki-

¹⁹⁾ Honderű. 1846. I. 219 l 11 szám.

vált a politikai lapokban, teljesen háttérbe szorult: ez az írói szövetkezet nem csekély port vert fel s bármily rövid, de mégis valamilyes tárgyalásra még ezek is érdemesnek tartották. Ily körülmények között nem teheték, hogy hallgassanak. Gyűlést tartottak s elhatározták, hogy egy nyilatkozattal lépnek a közönség elé, melyben röviden fölfejtik céljaikat. Így jelent meg a Pesti Hírlapban, Jelenkorban s az Életképek Irodalmi Őr-ében ugyanegy időben a következő „nyilatkozat:“²⁰⁾

„Az „Életképek“ 13-dik számában azon hír közöltetvén, miszerint némely fiatal írók elhatázzák magok közt, hogy ezen-tul semminemű szépirodalmi lapba nem dolgozandnak, közlő az érdeklelt egyéneket felszólítja, hogy e hír alaptalanságáról nyilatkozzanak. Miután e hír és közlés alulírottakat illeti, s miután néhány lap újdonságírói és levelezői e közlés nyomán, alulírottakról és szándékukról, elferdített tudósításokat és epés megjegyzéseket kezdtek hintegetni a közönség előtt: szükségesnek látják alulírottak kinyilatkoztatni: miszerint, igen is, ők elhatázzák, hogy folyó év június első napjától kezdve, munkálkodásukat a szépirodalmi lapoktól megvonják, s erejüket nagyobb dolgozatok s különösen pedig majdan egy általuk közös erővel megindítandó irodalmi vállalat megindítására fordítandják, kijelentvén egyszersmind jelen nyilatkozatban azt is, miszerint alulírottakat ezen irodalmi vállalat létesítése célján kívül semminemű mellékes vagy talán — mint némelyek hinni és állítani akarnák, — szenvedély-szülte cél nem vezeté. — Ennyit a tisztelt közönségnek tudtul adni, s némelyek irányában megjegyezni alulírottak kötelességöknek tarták, nehogy számosan homályban legyenek azon célnál és téren, melyen minden félreértés kikerülendő s melyen a tiszt. közönség alulírottakkal hihetően minél előbb találkozni fog. Kelt Pesten, ápril 8-án 1846. Bérczy Károly. Degré Alajos. Jókay Mór. Kaján Ábel. Lisznyay Kálmán. Obernyik Károly. Pálffy Albert. Petőfi Sándor. Tompa Mihály.“

²⁰⁾ Pesti Hírlap. 1846. 249 l (ápr. 12. 657 sz.) Jelenkor 1846 173 l (ápr. 12. 29 szám). Irodalmi Őr 1846. 14. szám (ápril 18) A Pesti Hírlapban Pálffy Albert, ki ☐ jegy alatt a „Fővárosi Újdonságok“ rovatát vezette, ezt teszi hozzá: „- E lapok mai számának egyik alsóbb rovatában van közölve néhány fiatalabb íróink nyilatkozata a szépirodalmi lapoktól visszavonulásuk tárgyában. Elmondandjuk e szép célú mozgalomról nézetünket máskor.“ Utóbb azonban nem szólott többé róla.

Igy állott a társaság ügye, midőn ápr. második felében Kerényi Frigyes Eperjesről Pestre ment, külföldre utazván s természetesen, ő is csatlakozott hozzájuk, mire lett belőlök „a X-e k t á r s a s á g a.“ Erre nézve a Pesti Hirlap a következő hírt közlé: „Azon 9 fiatalabb szépirodalmi író sorába, kik nem régiben nyilatkoztaták ki a lapokban, miszerint ezután összetett vállakkal munkálódandnak pályájokon, legujabban Kerényi is beállott. Előlegesen megemlíthetjük, miszerint e 10 tagból álló írói társulat „Pesti füzetek“ című gyűjteményben szándékozik ezentúl világ eleibe terjesztetni elméműveit, melynek első kötetébe iktatandó munkák beküldési határnapja június 20-ka.“²¹⁾

A Honderű természetesen újra megragadja az alkalmat, hogy megjegyzéseket tegyen. Azonban akár azért, mert bárha első cikkében nevet nem említett, mégis megsértette két munkatársát is;²²⁾ akár mert látta, hogy a sajtó nincs az ő véleményén: most tisztessegebb módon, de azért nem kevésbbé kellemetlenül ilyen formán oktatja őket:

„— Azon kilencz fiatal írókhoz, kik maguk is nyilatkoztak, munkásságuknak a journalisticátóli megvonása iránt, száma egygyel szaporodott; Kerényi urban. A „tizek“ munkáikat ezentúl maguk adandják ki, Pesti füzetek cím alatt, mint mondják. Mi legyen tartalmuk e pesti füzeteknek, még nem tudjuk, de mindenesetre előre föl kell tennünk, hogy azok — ha csak az egész 'tizek' a gyermekes viszketegség bélyegét felöltöni nem akarják — önállóbb, nagyobb szerű művek leendenek, mint novellák, elmefuttatások s egy pár csinoska költemény; talán egymás kölcsönös segélyével, s szigorú gondnal kidolgozandott apróbb s nagyobb regények, hosszabb

²¹⁾ Pesti Hirlap 1846. ápril 23. 271 l E hírt is több lap átvette. A Budapesti Híradó így: „— A szépirodalmi írók szövetségébe Kerényi Frigyes is felcsapott; s így tizen elvonulva a szépek lapjaitól ezentúl elmevirágait saját szerkezetű „Pesti füzetek“-ben nyújtandják hölgyeinknek.“ (196 l ápr. 26). Az Életképek: „— Azon 9 fiatalabb íróink, kikről lapjainkban is említés tétetett, egygyel szaporodtak: Kerényi Frigyes, s jövő félévben, „Pesti füzetek“ című gyűjteményt szándékoznak kiadni.“

²²⁾ E két munkatársa a Honderűnek a X-ek közül 1816 I. feléről Tompa és Lisznyai voltak s azon valóban csodálkozni lehet, hogy a Honderű első cikke után is írtak még bele tovább is. Talán a Honderű e második cikkel éppen őket akarta megengesztelni

komoly értekezések, mintsem azok szépirodalmi lapba felvételhetnének, vígjátékok és drámák teendik tárgyukat. És ez esetben sok szerencsét, jó sikert kívánunk a „tizek”-nek, és — mi ifju tehetségeknél oly fehérholló — kitartást, mert azon egy pár szép tehetség, mely az „elszakadtak” közt van, egy és más éldelhető nyújthatand az irodalomnak, mindamellett, hogy még mi korainak tartjuk ez ifju kezdőknek a *journalistica* szárnyai alóli kiröppenésüket, mielőtt az szellemüket biztosb röptüvé edzhetne volna.“²³⁾

Ennyi tartozik ez írói társaság megalapításában az előzményekhez. Mi ennek létrejöttét első sorban Petőfinek tulajdonítjuk. Ebben megerősít minket Petőfinek fönnebb idézett levele Aranyhoz. De megerősítnek azok is, kik mint kortársak eddig e dologról írtak. Jókai azt mondja „Az én kortársaim”-ban a többek közt, hogy „ekkor egy eszme villant meg Petőfi agyában: az írói társulati terv.“²⁴⁾ Vahot Imre szerint is „leginkább Petőfi izgatására” állottak össze.²⁵⁾ Degré szerint „Petőfi és Jókai nagy reményekkel s szép kilátásokkal megalakították a „tizek” társaságát.“²⁶⁾ Ebből az látszik, hogy Petőfi legelőször Jókaival közölte tervét s így vonták be a társaságba a többieket.

Az okokra nézve is megegyeznek az adatok. Jókai szerint a függetlenségre való vágy vezette őket az egyesülésre és így az, hogy magok adjanak ki egy közlőnyt.²⁷⁾ Vahot Imre szerint a gyámkodástól akartak megszabadulni s így műveiket egy önálló folyóiratban tenni közzé, melynek tiszta jövedelmén osztoztak volna.²⁸⁾ A fennebb közlött „nyilatkozat” szerint munkálkodásukat megvonják a szépirodalmi lapoktól és csakis ezektől s „erejüket nagyobb dolgozatok s különösen pedig majdan egy általuk közös erővel megindítandó irodalmi vállalat megindítására” fordítják, miben őket semmi mellékes vagy szenvedélyszülte cél nem vezet.

Tehát meg akartak indítani egy folyóiratot. Ez lett volna a „Pesti füzetek”, valami nagyobb szabású vállalat mint az akkori di-

²³⁾ Honderű. 1846. I. 338 l. 17 szám, ápr. 28.

²⁴⁾ Életemből. I. 223 l.

²⁵⁾ Emlékiratai. 257 l.

²⁶⁾ Visszaemlékezéseim. I. 131 l.

²⁷⁾ U. ott. 223 l.

²⁸⁾ Az idézett h. l. yn

vatlapok s divat nem is lett volna benne. Tehát a szépirodalom megmentetett volna más nyügöktől is, mint utóbb Arany János tett ebben fontos kísérletet a Koszorú-val. De ez nem azt teszi, hogy csak nagyobb műveket adtak volna ki benne, a vállalat alakja folyóíratszerű lett volna, ennek minden tulajdonaival. Az idő pedig a nál alkalmasabbnak látszott rá; mert Vahot Imre azt mondta, hogy föl-hagy a Pesti Divatlappal. Így az új vállalat mintegy annak helyébe lépett volna.

Természetesen választottak irodalmi jelszót és célzt is. Petőfi teljesen tisztában volt már akkor arról az antagonizmusról, mely köz-te és a régi irodalom közt fönnállt. Az ő költészete új Isteneknek hó-dolt s más eszményekért lelkesült. Ez írói társulatnak az is lett vol-na célja, hogy ezeknek az eszményeknek szolgáljon. Ezt az irányt e szókkal lehetne kifejezni: a költésben az eszmék elsőbb rangúak, mint a szavak; az eszme, a gondolat az úr, a szavak csak szolgálak, s hogy az irodalomnak a nemzetin és népin kell alapulnia. E célzt ki is tűzte a társaság. Jókai szerint: „iránya volt: a magyar nép nyelvét irodalmi értékre emelni: irányban és eszmejárásban követni a nemzeti sajátságokat.“¹⁹⁾ Ezt mondja Degré is, de úgy látszik Jó-kait idézi. El is nevezte aztán Petőfi ez irányt „magyar romantika-iskolá“-nak.²⁰⁾

Milyen természetű volt s miben nyilatkozott az az irány a köl-tészetben s általában is az irodalomban, melyet Petőfi meghonosított s ez irodalmi társulat által műveltetni óhajtott, oly terjedt kérdés, hogy e helyen részletesebben ki nem térhetek reá. Annak elmondása tartozik ide főleg, hogy mi lett a társulat további sorsa. Eljön 1846 július 1-seje s a „tízek“ valóban lelépnek,²¹⁾ azonban jól kigondolt tervök mindjárt kezdetén kellemetlenségbe és legyőzhetetlen akadá-lyokba ütközött.

A kellemetlenség az volt, hogy Vahot Imre a²²⁾ P. Divatlap 1846 II. félévi első számában, egyszerre öttől közlött a X-ek közül hol költeményt, hol prózát, lévén nála „majd mindenkinek már előre dí-

¹⁹⁾ Petőfi emléksobránál. Emlékeim. I. 284 l.

²⁰⁾ Jókai u. ott. Zilahy K. szerint Pálffy indítványozta ezt az elnevezést; „de e gondolat nem lett viszhangra“ Petőfi S. életrajza. 89 l. L. Gyulainál is, Uj. m. Muz. 1854. 105 l.

²¹⁾ Vahot Imre szokott felületességével e lelépést 1847 jul. 1-jére teszi (Emlékiratai I. 248 l.); mit Zilahy, ki Petőfire nézve előszeretettel használta fel, mit Vahot neki elbeszélte, utána színtén így ad. Petőfi S. életrajza 90 l.)

jazott, kifizetett munkája.“²²⁾ Így jelent meg Petőfitől „Változás“, Obernyiktől „Báلكirályné“, Degrétől „Pesti uracs“, Lisznyaitól „Rabnő“, Tompától „A Tisza rétje ég“.²³⁾ Volt erre lőtás-futás, mond Vahot, s végre abban állapottak meg, hogy Petőfi fog nevökben nyilatkozni, ki személyesen vitte azt el Vahothoz. „Olvasom, — s azonnal ráismertem, hogy a fogalmazás Petőfitől ered — írja Vahot. Oly durva, oly mélyen sérteni akaró kifejezésekkel volt ezen nyilatkozat megrakva, hogy többé magam sem vettem tréfának a dolgot, hanem az én jó fiamat, mint túllundatos és rajtam a leghálátlanabb méltatlanságot elkövetni akaró író és embert, az ő megtámadásához illő kiméletlenséggel lehordtam s goromba nyilatkozatával együtt elűtasítám. Petőfi ez által sértve, megalázva érezvén büszkeségét, . . . párbajjal fenyegetett s én kinevettem őt, valamint a világ kinevetett volna engem, ha én vele, mint fiammal, vagy inkább testvéremmel párbajt vívok.“²⁴⁾ Így beszéli el Vahot.

Petőfi szintén elbeszéli az esetet Aranyhoz írt, fönnebb említett levelében. „A múlt július elsejétől kezdődött a Tizek társasága, s ime mindjárt a Pesti Divatlap júliusi első számában (a tizek közül többek munkáival együtt) látom egy versemet. Mondtam Vahotnak, hogy ez ellen fölszólalok nyilvánosan. Ő azt felelte, hogy ha komolyan föl merek lépni, megsemmisít. („Merek“ . . . „megsemmisít“ . . . hallod ezt?) Megírtam a cikket s benne megmutattam simpliciter, hogy Vahot kijött versemet lopta. S ez világos és elcsavarhatlan tény volt. Ő elolvasta cikkemet, s visszadobta, hogy nem fogja kiadni, s elkezdett engem gazemberezni szemből-szembe. Erre nem felelhettem egyébbel, mint kardhegygyel vagy golyóval. Elküldtem hozzá secundánsaimat, de ő másfél napi gatyázás után végre határozottan kimondta, hogy semmi esetre sem fog vinni. Ezek voltak végzavaim hozzá: No a milyen alávaló gazember, épen olyan gyáva is vagy.“

Az életrajzírók, így Zilahy K. is, míg Petőfi e levele nem lőn ismert, csak Vahotot idézték ez ügyben s igen sokan abból merítették azt a vádat, hogy Petőfi Vahotjótéteményeiért hálátlansággal fi-

²²⁾ Emlékiratai. 358 l.

²³⁾ Pesti Div. 1846. II. 27. sz. júl. 4-én.

²⁴⁾ Emlékiratai. 358—9. I. E sorokból is mennyire kéri például az a pártfogói gyámkodó módor, melyről fönnebb szőltam.

zetett. Jókai mindig tagadta e vád helyességét s valóban, közelebb-ről tekintve meg ezt az esetet, Petőfi épen nem hibás s neki kell igazat adnunk. Érdekes volna épen ezért ismerni e nyilatkozatot, de az nem jelent meg sehol. Vahot eljárása még akkor sem volt lovagias, ha csakugyan megvett költeményt adott ki Petőfőtől s nem épen más uton szerzettet. Ennek következtében Petőfi Vahot lapjába soha egy betűt sem írt többet s a jó viszonynak örökre vége lett.

A legyőzhetetlen akadály pedig abban állott, hogy a társulat nem kapott engedélyt a folyóirat megindíthatására.

„Csupán egyet hagytunk ki számításunkból: — mond Jókai — azt, hogy abban az időben a lapkiadáshoz engedély is kellett. A laptulajdon akkor szabadalom volt, s gondoskodva volt róla, hogy három szépirodalmi lapnál több ne legyen a világon. A tízek nem kaptak egy negyedik lapra engedélyt, s egy évre terjedő fogadalmokkal csak azt nyerték, hogy egy évig el kellett némulniok, nem írhattak sehova“. ²⁵⁾ Említi ezt az akadályt Degré is. ²⁶⁾ Részletesebben az ügy folyáának épen ezt a részét nem ismerjük. Jókai és Pálffy Albert elmondhatnák, hogy mi volt a fő kifogás, melynélfogva az engedély megtagadtatott, s talán a beadványnak s válasznak is nyomára lehetne találni a helytartótanács akkori íratai között. Zilahy semmit sem tud az akadály e részéről. Nem említi Gyulai sem „Petőfi Sándor és lyrai költészetünk“ cz. értekezésében. ²⁷⁾

E helyett egészen más indító okokat említnek. Az az általános vélemény, hogy a társulatba állott ifjú írók Petőfit és Jókait kivéve nem voltak elég tehetségesek a tervezett cél megközelítésére. Ehhez képest az eszme nem volt a viszonyokból nőve, központja hiányzott, nem volt, ki őket „összetartsa, fegyelmezze s zászlójukra írja a jelszót. Inkább a történet és körülmények hozták őket össze, mint a közszellem. Inkább fellobbanó lelkesülés vagy szeszély izgatta szellemüket, mint komoly áthatottság. A tettszomjas ifjúságot akarták képviselni, mely megúnta már a szónokok hosszú beszédeit, a népet akarták képviselni, mely szerintök sehol sem volt képviselve. Mindezt inkább sejték, mint tudták. Közülök csak egy párból vált

²⁵⁾ Életemből 224 l.

²⁶⁾ Visszaemlékezésim 131 l.

²⁷⁾ Új magyar muzeum 1854. I. 102—5 l. szól a társulatról.

nevezetesebb irodalmi egyéniség, és szövetkezők nem magáért érdekes irodalomtörténeti mozzanat, hanem mert azon szellem egyik előjelensége volt, mely később szépirodalmunkban mindinkább uralkodó lön". E néhány mondatot Gyulaitól idézem,²⁷⁾ mert az ő megjegyzéseit többnyire átvették az utóbb írók. Zilahy még azt teszi hozzá, hogy lettek volna, kik politikai színezetet akartak a társulatnak adni.

Az igen valószínű, hogy a társulatnak minde hibái a legnagyobb részben megvoltak. Azonban nézetem szerint nem épen e szempontból veendő figyelembe. Azt kell tekinteni, hogy ők tízen körülbelől leginkább képviselték akkor az újabb színű szépirodalmat. Érezték, hogy tehetségök van. Érezték, hogy Vahot, Frankenburg úgy bánik velök, még Petőfivel is, ahogy jónak látják, nem is szólva a Honderűről, holott a legértékesebbek e lapokban legnagyobb részt az ők műveik. Ha tízen vagy egynehányan összeállnak, ők tulajdonképpen bármelyik divatlapot, akár hatás, akár érték s nemes irány tekintetében. Ott van Petőfi, majd a társulat folyóiratában adja költeményeit, melyek Vahot lapját oly népszerűvé tették; ott lesznek Jókay, Degré, Obernyik, Pálffy elbeszéléseikkel s színdarabjaikkal, Kaján Ábel humorával és satirájával, Tompa, Bérczy, Kerényi, Lisznyai költeményeikkel. Mindezek, kik többet képviselnek együtt, mint a mit bármelyik divatlap akkor fel birt mutatni, nem tudnák-e majd megelőzni őket, ha organumok lesz? Nem tagadjuk, hogy egy jó lap, vagy folyóirat sorsa gyakran nem a szerkesztő tehetségétől függ, hanem arravalóságától; s épen a nagy tehetségek szokták legkevésbé birni az erre szükséges tulajdonokat; de nem volt-e köztük legalább is oly ügyes szerkesztői tehetség, mint Frankenburg vagy Vahot? Hiszen Jókai egy év múlva átvette az Életképeket s bármennyire dicséri is Frankenburg a maga ügyességét a szerkesztésben Emlékiratai több helyén, mit nem is vonunk kétségbe; de az áll, hogy ezóta sokkal több irodalmi s egyéb elvet képviselt a lap mint alatta. De ott volt Pácz Albert is, ki néhány évre rá egyikét alapítja meg a Vasárnapi Ujságban a leghasznosabb vállalatoknak, vajjon nem birták volna-e ők elszerkeszteni jól a társaság organumát?

²⁷⁾ Uj magy. muz. 1854 I. 105 l.

Mindenesetre, ha a folyóirat megindul, a társulat szervezetének változni kellett volna. A mint nyilatkozatukban pár sorban elmondják, az nagyon határozatlan valami volt még. Hogy szervezőtökről ítélhessünk, ismerni kellene azt az okmányt, melyet közösen aláírtak; ama gyűlések jegyzőkönyveit, melyekben megbeszélték a folyóirat szerkesztését, az egész eljárást, de mindez ismeretlen. Magáról az egész társulatról, s ama hatásról pedig, melyet az irodalomra gyakorolt volna, csak úgy ítélnénk, ha valóban kiadhatta volna folyóiratát. Az bizonyos, hogy az irodalmi czéllal Petőfi és Jókai, kik fő mozgatói voltak az ügynek,²⁸⁾ tisztában voltak s a terv, hogy ezt írói társulattal s önálló vállalatban szolgálják, helyes és egészséges eszme. Nem rajtok mult, hogy az idea helyességét a gyakorlatban is bemutassák s esetleg ezen az úton tegyenek tanubizonyságot czélszerű vagy czélszerűtlen voltáról. Ez pedig lényeges pont e társulat történelmében.

Annyi bizonyos, hogy tekintve hasztalan küzdelmüket a folyóirat engedélyezéseért, sokáig tartottak össze, de a hasztalan várakozás elcsüggesztette őket. Ekkor Frankenburg, ki mint Emlékiratai-ban mondja,²⁹⁾ maga is egyelőre hiában, tervezte egy írói társulat alapítását, ügyesen fölhasználta a helyzetet s nem zárkózván el tőlük mogorván, mint Vahot, vagy töltvén rajtok ügyetlen boszút, mint a Honderü, — megnyerni igyekezett őket. Levelet intézett tehát hozzájuk, mely az Életképekben a válaszzsal együtt megjelent:

„Ismét egy pár szót, de örvendetést, lapunk ügyében“ cz. alatt.³⁰⁾ „Folyó hó 7-ikén: — mond Frankenburg — Bérczy Károly, Degré Alajos, Jókay Mór, Kaján Ábel, Kerényi Frigyes, Lisznyai Kálmán, Obernyik Károly, Pálffy Albert, Petőfy Sándor és Tompa Mihály urakhoz a következő levelet irtam:

Tisztelt barátim! Nehány hó előtt önök egy nyilatkozatot bocsátottak közre, melyben határozott szándékukat jelentették ki, a journalirodalomról egy időre lelépni; mire két cél vezérelhette önö-

²⁸⁾ L. Degré. Visszaemlékezések. I. 134.

²⁹⁾ III. K. 1—2 l.

³⁰⁾ Életképek 1846. II. 671—2 l. Nov. 21-én. Ugyanezeket kiadta az Emlékiratokban is. III. k. 2—7 l. Azt azonban egyáltalán nem lehet érteni, hogy Frankenburg miért tartotta szükségesnek e helyen változtatásokkal és kiadásokkal közölni nemcsak a maga levelét, hanem a választ is.

ket: egyik, hogy tehetségeiket ezentul önálló művek alkotására fordítva, magukat a napi érdekű tárgyak kezelésével el ne forgácsolják; másik, egy füzetenkint megjelenendő almanach egyesült erővel kiadása leende. — Baliteletesek ugyan egy harmadik okot is emlegetnek: minek személyes tekinteteken kellene alapulni, mit én azonban motiválni nem tudok, hinni pedig nem akarok. — Az elsőbbi cél, mint ezt azóta többen önök közül tetteleg bizonyíták, részint közönség elébe léptetett, részint tudunkra munkálatban levő önálló műveikkel erélyesen meg lőn közelítve — s az irodalmi kifejlődést figyelemmel kísérőnek lehetetlen az ebbeli haladáson szívből nem örülnie; az utóbbi vállalat azonban, hihetőleg előttünk is ismert okokból, kevésbbé látszik a kívánt célnak megfelelni. Az almanach-literatura sokkal kisebbszerű, sokkal szűkebb közre szorított, minthogy jól ismert nevekkal bíró tehetségek magukat ennek korlátai közé temessék. — S mi következett belőle? Hallgatás, pangás az írók részéről; elégtelenség, hidegülés a közönségéről: mert míg önök visszavonultak a lapirodalom teréről, addig az elébb szellemi kisebbségben tartott irodalmi töredék kapott túlnyomóságra, azon ismeretlen középszerűségek küzdtek fel magukat nyilvános kárával a szépirodalomnak, úgy, mint a közönségnek. Pedig nincs tér és mód, melyen bármely korszerű eszme, erkölcsi vagy honfui, erősebben bírna hatni közönségünkre, mint a szépirodalom tere. Veterán íróink nagyobb része — hála nekik és elismerés az eddigi küzdelmekért — most már örömezebb élvezi nyugalmát, vagy az élet nehezebb fáradalmaival harczol: önök azok, kiknek most, ha valaha kell egyesült erővel föllépniök a síkra, hogy azon, ismerve az irányt, mit honfinak és becsületes embernek követni kell, az igazság és honérzet diadalát kivíni segítsék... Ezért felhivom önöket, minden önzés és ámtítás nélkül, nemcsak a magam, hanem inkább a közügy érdekében, hogy félretéve minden mellékérdeket, és netalán — mit valószínűnek nem látok — neheztelést: bontsák föl úgyis csak ideiglenesen kötött társadalmi szerződésüket, s kezdjék meg újra a hatást, mire erkölcsi és honfui tekin'etben önlelkök sugallásától fel vannak hivatva, emelve a divatlapok közül bármelyiket, nélkülözött munkálataikkal, melynek iránya önlelkökével összhangzik! Adjon az ég önöknek áldást és egyetértést, szavaimnak pedig kívánt sikert.

Maradtam Budán, 1846. nov. 7-én. Frankenburg Adolf."

„E barátságos s őszinte lélekből eredt felszólításomra — folytatja Frankenburg — a társulat jegyzőjétől e szives választ nyertem:

Tisztelt szerkesztő úr. Önnek f. hó 7-én hozzánk intézett, s reánk nézve több tekintetben hízegő felszólítása által nem csekély mértékben érezzük magunkat megtisztelve. Egymásközti kölcsönös szerződésünk mult július 1-től egy évre kötöttség, s így önnek baráti felszólítása nélkül, legalább nemleges tekintetben, jövő 1847-d. július 1-ig tartott volna; — tetteles része alakulásunk céljának nem nyilvánítható akadályok miatt teljesülésbe nem mehetvén, — Ön felhívásának vétele után, f. hó 16-ikra gyűlést hirdetünk, melyben a kölcsönös czáfolatok beváltása után, de leginkább az Ön által előadott motivumoknál s a divatlapok nagy része által szorosabban kifejtett irány- s programnál fogva, társulatunk a jelen voltak s a beküldött nyilatkozatok közmegegyeztetével felbontottnak nyilvánított, s az adott szó kölcsönösen visszaadott. Ha a magyar irodalmi körülmények az eddigieknél netalán jobbra változnának, most szándéklott de foganatba nem hozathatott célunk bizonyosan ujra egyesítend bennünket. Most azonban szívesen engedünk ön felszólításának és — közremunkálásunkat előlegesen is ígérve — a mi által a szépirodalom emelésére, s ennek folytán a közügy előmozdítására nézve csekély tehetségeink befolyással lehetnek, mind azzal az olvasó közönség elébe föllépni, különösen a dolgok jelen állapotában — legszentebb kötelességünknek ismerjük. — Költ a társulat 1846-d. november 16-diki gyűléséből. Kaján Ábel, m. k. társulati jegyző.“

E fölszólítással és válaszzsal vége lett „a tízek társulatá“-nak s a viszonyok többé nem is voltak olyanok, hogy ilyen formában újra életre kelhetett volna, azonban egészen nem lett vége, némiképen megvalósult az, 1847. II. felében, midőn Jókai vette át az Életképek szerkesztését Frankenburgtól, minek a rajza azonban már nem ide tartozik. A felbomlott társulat írói pedig nem sokkal ezután írni kezdtek az Életképekbe, hol találkozunk még 1846-ban Jókai (Sonkolyi Gergely), Degré (Két Robin de Bois), Bérczy Ladár Károly (Költő lantja), Petőfi (Mi van innen távol? Az örült), Lisznyay (A vándor botjához) neveivel és műveivel; a Pesti Divatlapba írt Jókai (Házasságok Desperatióból); a Honderűbe pedig Bérczy Károly még a társulat hivatalos felbomlása előtt is adott egy for-

díttott francia beszélyt (Howard Katalin zsebkendője II. 203. szept. 15 és 22); s még elébb, a 178 I. írt egy levelet is K. Ladár név alatt (A magyar orvosok és természetvizsgálók VII. nagygyűlése Kasán és Eperjesen cz. alatt); a fölbomlás után írt ugyanő (Volnék) és Tompa (Levél Pogány Károlinához). Obernyiket kivéve, ki állhatatosan bevárta a szerződésileg kikötött egy évet, mindenki föllépett 1847. júliusa előtt, csak Obernyik nevét nem találjuk köztük, jegyzi meg róla Jókai: „Ő puritán szigorral úgy fogta fel a dolgot, hogy egy évig saját lapjában kötelezte magát mindenki írni csupán, ha tehát ily lap nem jöhet létre, tartozik egy évig hallgatni.“³¹) Megjegyzem azonban, hogy Kaján Ábel (Pákh Albert) nevét sem láltam 1846 II. és 1847 I. felében egyik divatlapban sem, míg a 1847-diki Életképek I. felében a többiek mind a nyolczan dolgoztak, a P. Divatlapban közülök ötnek találkozzunk a nevével (Jókai, Pálffy, Kerényi, Lisznyay, Tompa) s a Honderűben is a Tompáéval és a Lisznyaiéval.

Dr. Ferenczi Zoltán.

³¹, Az én kortársaim. Életemből. I 224.